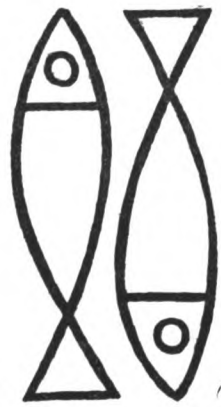

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Gij zijt die man

En toen de overpriesters en de Farizeën zijn gelijkenissen hadden gehoord, begrepen zij, dat Hij hen bedoelde.

(Matth. 21 : 45)

Twee gelijkenissen heeft Christus verteld. Twee gelijkenissen, die beide eindigden met een vraag aan de mensen die stonden te luisteren.

Eerst de gelijkenis van de twee zonen. Wie van die twee, vraagt Christus, heeft de wil van de Vader gedaan? En prompt geven de farizeën het goede, het schriftuurlijke antwoord: natuurlijk, de zoon die wel eerst „nee” zei, maar later berouw kreeg en „ja” deed.

En toen de gelijkenis van de slechte pachters, die uitliep op de vraag: wat zal de heer met die slechte pachters doen? En weer geven die theologen, die de schrift op hun duimpje kennen, het juiste antwoord: een kwade dood zal Hij die kwaden doen sterven en de wijngaard zal Hij aan andere pachters geven.

Kennen die heren dus werkelijk de schrift? Weten ze niet heel secuur wat God wil? Zijn ze voor het examen geslaagd?

Maar het examen is nog niet afgelopen. Want na elk antwoord neemt Christus opnieuw het woord. Na de gelijkenis van de twee zonen zegt Hij: en zo, als die slechte zoon, die wel heel bereidwillig „ja” zei maar tenslotte toch de wil van zijn vader niet dééd, zó zijn jullie nu. En na de gelijkenis van de slechte pachters: jullie weigeren God de vruchten waarop Hij recht heeft. Van jullie zal het koninkrijk Gods weggenomen worden.

En toen begrepen de priesters en farizeën dus, dat Jezus hen bedoelde. Dat Hij maar niet algemene waarheden had verkondigd, maar dat Hij hun de waarheid over hun eigen leven had gezegd.

En toen ze dat begrepen, toen kwamen ze dus voor de allesbeslissende vraag van het examen te staan. Want nu moest blijken wat ze deden met dit woord Gods, dat zó hun leven binnenplofte.

Zo lang die gelijkenis hen niet raakte, zolang wilden ze wel volledig beamen wat Jezus zei. Zolang riepen ze vlot „ja en amen”. Zeker, zo spreekt de schrift.

Ja, maar, zegt Christus dan, zelfs als ge dat allemaal toestemt, zelfs als ge heel in het algemeen strikt schriftuurlijk spreekt, zelfs dan hebt ge daarmee nog niet werkelijk voor het woord van God gebogen. Want het woord van God, — dat is nooit: een preek in het algemeen. Maar het is: een preek tegen u. Het woord van God komt nooit met algemene waarheden, maar het komt met een waarheid, de waarheid voor u. Het woord van God spreekt maar niet algemene oordelen, oordelen die iedereen raken behalve u zelf. Nee, het komt met het oordeel over uw leven. Stemt ge dát ook toe?

Nu, dat begrepen die hoge heren toen wel. Ze begrepen wel dat Jezus van Nazareth hen bedoelde. Dat zijn woord hen ver-

oordeelde. Maar dat dit woord van Jezus werkelijk het woord van God was, — daarvan geloofden ze niets. Dat kon toch niet. Dat God de zonden striemde, dat vonden ze best. Daar waren ze het ook hartelijk mee eens. Maar dat God tegen hen zou zeggen: zo is het met jullie, dat konden ze niet geloven. En dus keerden ze zich tegen Jezus. En toen bleek het dus dat zij die zo ernstig naar het woord van God schenen te luisteren, niet werkelijk luisterden. Voor wat werkelijk het woord van God was waren ze volkomen ontogankelijk. Voor het woord van God, dat hen bedoelde, waren ze doof.

En dat is het nu juist: Gods woord bedoelt óns. God spreekt geen algemene waarheden, of waarheden die anderen aangaan. God spreekt niet over andere mensen, en veroordeelt niet iedereen behalve ons. Want God wijst ónze zonden aan. En Hij

laat ons zien, wat er in óns leven niet deugt.

God beperkt zich ook niet tot het lijstje van zonden dat wij er op na houden. God kijkt niet alleen naar de dingen waarvan wij zeggen: als dát maar in orde is. Maar God ontmaskert onze zonden die wij helemaal niet zien, en die wij niet erg vinden, en waarop wij niet letten. God zegt: Ik bedoel ú. U, die meent het allemaal zo prachtig voor elkaar te hebben en die zo veel kwaad bij anderen weet te ontdekken. Ik bedoel u, die in uw eigen leven de mug wel uitzeeft, maar de kameel doorslikt.

En als we zó naar God niet willen luisteren, — och, dan kunnen we alles toestemmen wat God zegt, dan spreken we misschien heel schriftuurlijk en we zeggen op alle gereformeerde waarheden „ja en amen”, maar dan heeft de schrift, dan hebben die gereformeerde waarheden in ons eigen leven nooit iets kunnen doen vanwege ons ongelooft.

Haulerwijk

J. Keuning.

Over de „vrijmaking” als acte van trouw

VI.

8. Vrijmaking niet gewild

In de voorafgaande hoofdstukjes bespreken we de voornaamste aspecten van de vrijmaking.

Maar er is daarover nog méér te zeggen.

In een aantal korte paragrafen willen we daarom op nog enkele facetten daarvan wijzen.

Het eerste wat ik nu zeggen wil is dat de vrijmaking moet gezien worden als *een niet bedoeld en niet gewild gevolg* van de reformatische beweging uit de dertiger jaren.

In die jaren, we wezen er reeds op, schonk Gods Geest metterdaad een reformatie, een „dóórgaande reformatie”, in de Gereformeerde Kerken. Er kwam een beter verstaan van de Schrift, met als gevolg daarvan, vooral onder de jongeren, een verblijdende opleving van Geestelijke belangstelling en activiteit. Beter dan te voren ging men verstaan wat het verbond, de doop, het geloof, de kerk is.

Vurig hoopten toen allen die oog hadden gekregen voor deze heerlijke werking des Geestes dat deze reformatie ongehinderd zou kunnen voortgaan. Maar dat is helaas niet geschied. Een synode — hoeveel verwoestingen hebben synoden steeds weer in Gods kerk aangericht! — greep in. Dat veroorzaakte een zee van ellende. Het kwam zelfs tot een breuk in de Gereformeerde Kerken.

Allen die de kerk waarachtig liefhadden hebben die breuk diep betreurd.

De bezwaarden — de latere vrijgemaakten — hebben eerlijk en met inspanning van alle krachten *alles* gedaan wat mogelijk was om die ramp te voorkomen.

Van allerlei kant werden er aan de

synode van 1943 verzoeken gericht, voorstellen gedaan, smeekbeden gezonden om de katastrofale crisis, welke door het optreden van haar voorgangster in het leven was geroepen, te bezweren. Hoe heeft Schilder gewaarschuwd. Hoe is er tot God geroepen, gesmeekt om afwending van de dreigende ramp. Maar de synode van 1943 bevestigde alles wat haar voorgangster had gedaan. Ja, ze maakte het nog erger. Ze ging schorsen en afzetten en weren en uitwerpen.

Vlak vóór het tot een definitieve breuk kwam richtte ds. Van Dijk van Groningen nog een bewogen oproep tot de synode waarvan hij lid was en waarop hij steeds tegen de genomen leerbeslissingen en de schandelijke schorsingen had getuigd. Toen de synode hem vanwege zijn verzet tegen haar daden wilde schorsen als synodelid en als secundus-curator van de Theologische Hogeschool, schreef hij haar een aangrijpende brief om haar te bewegen de onheilsweg welke ze was ingeslagen te verlaten.

„Broeders, leden van de Synode, — zo schreef hij — in de Naam van Christus bid ik U, wilt meewerken aan het voorkomen van de dreigende scheuring... Geloof mij, het is geen stijfhoofdigheid, dat ik deze houding aanneem. Het gaat mij om het heil van Gods Kerk, het heil van Gods volk, de ere van Gods Naam, de komst van Gods Rijk, de heerschappij van Gods Woord. *Ik geloof, dat het ook U om deze dingen gaat. Maar als dat waar is en wij dus in de diepste grond één met elkander zijn, dan mogen wij toch niet uit elkander gaan, tenzij het uiterste beproefd is om bij elkander te blijven...* God geve..., dat wij over weinige jaren in onzegbare vreugde, kunnen constateren, dat wij elkander hebben gevonden, dat wij voortaan schouder aan schouder zullen

kunnen staan en strijden. — Dat. geve God." 56)

Deze woorden van ds Van Dijk vertolkten precies wat destijds in het hart van alle bezaarden leefde.

Zij sidderden bij de gedachte aan een breuk!

Zij wilden de gemeenschap bewaren!

Duidelijker misschien dan door enig ander woord trad het in deze bede van ds Van Dijk aan het licht dat de latere vrijgemaakten de door de synoden veroorzaakte scheuring in de Gereformeerde Kerken en de daaruit voortgekomen vrijmaking nooit hebben gewild!

En men kan daarvoor niet dankbaar genoemd zijn!

Want als die vrijmaking zou zijn geprovoceerd, of ook maar voor het minst bedoeld of beoogd, zou ze een *menselijk*, een *zondig*, een *sectarisch* bedrijf zijn geworden.

9. Vrijmaking een reformatorische daad

Vooraf ook omdat met alle kracht en tot op het laatste moment was gebeden en gestreden om het onheil dat de synoden hadden aangericht ongedaan te maken, en de kerkelijke vrede en eenheid te bewaren, was de „vrijmaking” een *reformatorische daad*.

Zij was bij hen die daarin recht stonden voor God een ootmoedig, maar tegelijk ook een beslist „neen”-zeggen tegen synodale besluiten en handelingen die niet waren naar de wil des Heren.

Zij was in principe een herstel van de geschonden gemeenschap der broeders. En een blijven bij de oude, goede grondslagen der Kerk, namelijk het Woord van God en, als kerkelijke eenheidsformulieren, de oude confessie en de oude kerkorde.

We kunnen het ook zó zeggen: Daar waar die vrijmakingsdaad „uit het geloof en naar Gods wet en tot zijn eer” werd verricht was ze een daad van *bekering*.

En daarom is ten opzichte van het essentiële daarvan — namelijk het afwijzen van alle belijdenis- „interpretaties” en -toevoegingen; het metterdaad afwijzen van de schending van enkele principiële bepalingen der kerkorde, die van de artt. 31 en 79/80, en het niet erkennen van de niet-gefundeerde en daarom onrechtmatige tuchttoefeningen — *geen transigeren geoorloofd*.

10. Vrijmaking „onvolkomen en met zonde bekleed”

Dit voorop stellende moeten we evenwel tegelijk steeds bedenken en erkennen dat ook van de vrijmaking het woord van Jesaja geldt dat al onze gerechtigheden zijn als een bezoedeld kleed (64 : 6).

In de vrijmaking, zo schreef Schilder eens, „is het „menselijk handelen” *nooit* zonder zonde geweest”. Voor zover het *goed* was, d.w.z.: gehoorzaam, was het voorts ook alerminst identiek met Christus' verlossingswerk — de vrijmaking was in de verste verte geen „*heilsfeit*”! Neen, ze was van dat verlossingswerk niet meer dan een *vrucht*.

Daarom is kritiek op het menselijke handelen in de vrijmaking niet alleen geoorloofd, maar zelfs volstrekt geboden. Uiteraard onder deze voorwaarde, dat dit kritiek Schriftgetrouw is en daarbij dus ook de bedoeling voorziet „het genadewerk „uit te pellen” uti onze zondige omzwachteling.” 57)

Geheel in overeenstemming met wat prof. Schilder in deze woorden uitsprak, verklaarde prof. Jager eens: Wat goed was in de vrijmaking, was *uit* God. Wat daarin zondig was was *uit* de mensen!

11. Vrijmaking geen zaak om te verheerlijken!

Omdat het er met de vrijmaking zo voorstaat is iedere „verheerlijking” daarvan uit de boze.

Wij mogen en moeten dankbaar zijn dat God op het moment waarop dat nodig was mannen trouw heeft gemaakt om „neen” te zeggen tegen wat Hem mishagde en „ja” tegen Hem, zijn Woord en zijn Kerk.

Maar een „roemen” op de vrijmaking is zondig en maakt haar in de ogen des Heren zelfs verwerpelijk.

De vrijmaking, aldus prof. Schilder, „is geen pleziertje, doch een opgedrongen daad van „neen” zeggen tegen een brutale eis om „ja” te zeggen. Ze is dus een enkele acte van gehoorzaamheid door overigens met alle boosheden behepte mensen. En net zo min als men een verheerlijking b.v. van een bepaalde eigen bekeringsacte aandurft, net zo min verheerlijken men de vrijmaking. Die was óók een bekeringsacte.

Net zo min als de Samaritaan, die de door priesters voorbijgegangene, geplunderde zieke man (te hulp schoot), zijn daad van naasten-erkenning verheerlijkte, net zo min als Luther zijn „ik kan niet anders” (met respect voor historiografen als 't niet gebeurd mocht zijn) verheerlijkte, net zo min als Petrus, die man tegen wie men 'n hele fluistercampagne zou kunnen beginnen; zijn „neen” tegen Kajafas verheerlijkte, net zo min zal iemand de vrijmaking verheerlijken.” 58)

Indien de vrijmaking zou worden verheerlijkt zouden zij die dat doen vallen onder het oordeel dat God eenmaal door Amos over Israël uitsprak: Zijt gij voor Mij niet gelijk aan de kinderen der Ethiopiërs, o kinderen Israëls? luidt het woord des HEREN. Heb Ik Israël niet uit het land Egypte gevoerd en de Filistijnen uit Kaftor en de Arameeërs uit Kir? Zie, de ogen des Heren HEREN zijn tegen dit zondige koninkrijk, en Ik zal het verdelgen van de aardbodem (9 : 7, 8). 59)

13. Vrijmaking en verootmoediging voor God

Bij de overdenking van de vrijmaking van voor twintig jaar moeten allen die daarbij actief betrokken waren zich voorts ook met alle ernst afvragen of zij die doorleefden op een *wijze die in alles overeenkwam met de wil des Heren*. Concreter gezegd: of ze daarin bezig waren in de *goede gesteldheid des harten*, in de *christelijke, evangelische*, dat wil zeggen: *ootmoedige geesteshouding*.

Een ware reformatie wordt namelijk behalve door de vreugde dat God zijn volk niet verlaat, nieuwe blijken geeft van zijn gunst en daardoor bekering werkt, steeds ook gekenmerkt door een diep besef van eigen zonde en schuld en een al meer gaan zien van de kleinheid, de schuldigheid, de verdorvenheid, de onwaardigheid van zichzelf en van heel de kerk.

Als God aan zijn volk werkelijk reformatie geeft — neen, niet als men uit eigen initiatief, naar eigen inzicht en in eigen kracht de reformatie „gaat ter hand nemen” — is daarvan ook altijd, en niet in de laatste plaats de vrucht dat het komt tot een kennen van en een klagen over eigen zonde en die van de kerk en een zich daarover diep verootmoedigen voor God.

Als de HERE Israël uit de ballingschap verlost en het verbond met zijn volk vernieuwt door het te reinigen van de zonde, het hart te vernieuwen en het een nieuwe geest te schenken dan wordt zeer zeker de mond vervuld met lachen en de tong met gejuich, maar zoals God zelf verzekert zal het effect daarvan óók zijn dat zijn volk gaat „walgen” van zichzelf vanwege zijn ongerechtigheden (Ez. 36 : 22 v.).

Als God door Luther de grote reformatie in Europa tot stand brengt worden de boetsalmen de lievelingsliederen van het tot God weerkerende volk. En bij de beslissende reformatorische *daad*, het verbranden van de pauselijke banbul en de pauselijke decreten en wetboeken, op 10 dec. 1520 zingt de daarvoor samengekomen menigte

schorsen

Schorsen betekent: een ambtsdrager naar de woestijn zenden, omdat hij op die endie duidelijk aangegeven grond, als zondaar, ja, als grove zondaar, aangewezen wordt en moest; en dit onder de plechtige uitspraak: zolang hij daarin blijft, staat hij buiten Christus' rijk. Dat nu is, naar bijbelse beeldspraak: hem in de woestijn zenden.”

K. S. in: De Reformatie van 11-3-'50

psalm 130: Uit de diepten roep ik tot U, o HERE... Als Gij HERE de ongerechtigheden in gedachtenis houdt, Here, wie zal bestaan?

Als God door Calvijn zijn kerk opnieuw vergadert legt deze de samengekomen gemeente vóór alles deze woorden op de lippen: „Here God, eeuwige en almachtige Vader, wij belijden en erkennen zonder geveinsdheid voor Uw heilige majesteit, dat wij arme zondaren zijn, ontvangen en geboren in ongerechtigheid en verdorvenheid, geneigd tot kwaad doen, onnut tot enig goed; en dat wij door onze verdorvenheid eindelijk en zonder ophouden Uw heilige geboden overtreden (praesens!). Dat doende halen wij (praesens!) door Uw rechtvaardig oordeel ondergang en verdoemenis over ons!”

Na de Doleantie worden woorden gesproken als: Onze schuld zit zo diep. Diep tot in de wortel van ieder persoon. Gods eer er bij en voorts ons zelf bedoelen. Opvliegen als men ons even op de tenen trapt, en hoogstens even zuur opzien, als onze God wordt gehoond. Allerlei ijdelheid. Allerlei vlees dat opwerkt. In ons zondige roering. Verzondigd zelfs onze kerkelijke strijd. Als de Here een „afsnijding” had gemaakt, en plotseling zijn kandelaar in dit land had uitgeblust, zou dat volkomen rechtvaardig zijn geweest.

Leeft niet in ons al te veel, zo vroeg men in die tijd, het hoogmoedige: *wij* zijn de vromen, *wij* zijn de getrouwen, *wij* zijn de voortreffelijken? En achten wij het zelfs niet bijna vanzelfsprekend dat God met ons is en ons zegent? Moeten wij niet veeleer met het volk uit Jer. 3 : 25 betuigen: „Wij liggen in onze schaamte en schande overdekt ons”?

Wordt er wel smart gevoeld over de tegenstand en de weifeling van broeders met wie we overigens in één geloof verbonden zijn? En wordt er een antwoord gezocht op Israëls kreet uit Richteren 21: „o HERE, God van Israël! Waarom is dit geschied in Israël, dat er heden een stam van Israël gemist wordt?”

Bestaat niet het gevaar dat kerkeraden zich het deel der gemeente dat niet met de reformatie meeding niet meer op de ziel gebonden voelt en er aan wanhoopt dat ooit in de weg van verootmoediging en geestelijke worsteling eens een verbroedering zou kunnen volgen als tussen Juda en Benjamin, ná verootmoediging en tuchttoefening, zoals dat in Richteren 20 beschreven wordt?

Wordt er bij de „vrijmaking” der kerk niet véél te veel nadruk gelegd op volle zalen en kerken, op grote collecten, op nieuwe gebouwen, op velerlei actie en organisatie, op grote mannen? Heeft men geheel

vergeten dat de Schrift juist en vooral tegen dit roemen waarschuwt en vóór alles vraagt om verbrijzeling des harten, recht doen, persoonlijke barmhartigheid? En wijst art. 29 der Geloofsbelijdenis niet geheel andere kenmerken van de kerk en de gelovigen aan dan het zo juist genoemde?

Is er wel waarlijk Geestelijk leven en Godzaligheid? En wordt de strijd voor de ere Gods en het herderschap van Christus over zijn kerk wel gevoerd met goede wapenen, zijn onze drijfveren wel zuiver en wordt er door ons wel gehandeld in het geloof dat de wereld overwint?

Dit alles en nog veel meer leest men in de geschriften van leiders bij de Doleantie als Kuypers, Van den Berg, Sikkels enz.

Over dit alles waren de besten uit de Doleantie-tijd bekommerd.

Want ze waren er diep van doordrongen dat de zegen des Heren over de kerk en hen persoonlijk vóór alles afhing van de vraag of ze juist in deze dingen recht stonden voor God.

Omdat het bij een reformatie bovenal dáárop aankomt moet ons de vraag bezig houden:

Hoe was het in dit opzicht tijdens en ná de vrijmaking?

Zijn wij waarlijk klein geworden voor God?

Hebben wij toen iedere pretentie voor Hem verloren?

Wisten we ons medeschuldig aan de zonden der kerk?

Hebben wij geroepen uit de diepten? Was er in ons de worsteling om in heel ons leven te breken met de zonde?

Brandde in ons iets van Gods wijde barmhartigheid ook jegens ontrouwe en dwalende en afvallige broeders?

En hebben wij alléén in God en in zijn daden geroemd?

C. V.

⁵⁶⁾ Ds. G. Janssen, *De Feitelijke Toedracht*, Groningen, blz. 161/2. Ds. Van Dijk verzocht de synode in zijn brief een onderzoek te doen instellen naar de zin van „1905” en de zin van Art. 31 K.O. Wat het laatste betreft geloofde ds. v. D. niet, „dat het onderzoek omtrent de zin van Art. 31, door de Synode ingesteld, van die aard is geweest, dat het verantwoord zou zijn op het resultaat van dat onderzoek te laten rusten, een besluit dat een scheuring in onze Kerken ten gevolge zou kunnen hebben.”

En wat „1905” betrof, schreef ds. v. D., dat hij er hoe langer hoe meer van overtuigd werd, „dat het niet is uitgesloten, dat én de Synode én de bezwaarden in de uitspraak van 1905 een zin hebben gelegd, voor een goed deel tegenovergesteld, aan wat de Synode van 1905 er mee heeft bedoeld. Noch ter ener, noch ter ander zijde is het dogmenhistorisch onderzoek naar de historische zin dezer verklaring voldoende tot zijn recht gekomen. Maar gaat 't dan aan, nu reeds, op grond van het verkregen inzicht, besluiten te nemen, die zulke verschrikkelijke gevolgen kunnen hebben en waarvan wij later misschien zouden moeten zeggen: „Hadden we toen geweten, wat wij nu hebben gevonden, wij zouden tot die besluiten nooit zijn gekomen!”

Dat waren wijze woorden. Het is later wel gebleken hoe juist ds. Van Dijk t.o.v. „1905” had gezien. Algemeen worden ook in de synodale kerken de leerconstructies van de synoden van 1942 inzake doop en verbond verworpen.

De synode luisterde evenwel niet naar hem. En van wat hij aan de synode schreef is in de Acta niets te vinden.

⁵⁷⁾ *De Reformatie*, 25e Jaarg. No 37, 10 Juni 1950.

⁵⁸⁾ *De Reformatie*, 25e Jaarg. No 34, 20 Mei 1950.

⁵⁹⁾ Zie de preek over dit woord van Amos van prof. Schilder in: *Preken I*, Goes 1954, blz. 420.

De samenstellers van deze pocket zitten in de huidige studentenwereld. Het zijn D. F. van Halsema, die volgens de gegevens op de achteromslag "neef mag zeggen tegen zeven dominees", M. Schouten, sociologie-student aan de V.U.; Koosje Koster, die aan Kuypers hogeschool nederlandse letteren studeert; W. J. van Bennekom, aan dezelfde universiteit ingeschreven in de juridische faculteit en J. D. Sizoo, die aan de Stedelijke kunstgeschiedenis studeert en archaeologie. Van de heer Van Bennekom wordt als biografisch memorandum verteld dat hij sinds 1962 in het bezit is van de wandelstok van wijlen prof. dr. Valentijn Hepp. Dat is dan het stokske dat de hoogleraar zo trouw vergezeld heeft op zijn dagelijkse wandeltochten door Amsterdam in het zeer late avonduur: ik verzeker u een wandelstok van minder importantie dan „het stocksken van Oldenbarnevelt”. Wat deze dame en heren bedoelen met deze interviews en hun publikatie is niet duidelijk. Zochten ze een „stok om de hond te slaan”, een wandelstok om mogelijke eigen uitgang uit de Gereformeerde kerk steun te verlenen? Zij legden aan de geïnterviewden onder andere vragen als „hamvraag” deze voor: „Waarom verliet u de Gereformeerde kerk?” Wat wilden zij met de antwoorden voor zichzelf en anderen? Willen zij een kerk, die hun lief is, tot bezinning roepen? Zelf zeggen zij: „de samenstellers zijn allen opgegroeid in de Gereformeerde kerk, maar ze kunnen zich daar voorlopig niet aan kwijt, of zien toe”. Dat betekent: ook hun eigen verhouding tot hun Gereformeerde kerk is problematisch. Zochten ze in die situatie hulp? Wel, laten ze dan ook eens 14 mensen opzoeken, die antwoord geven op de vraag: Waarom bent u tot de Gereformeerde kerk gekomen? Ik zou hen graag aan 14 adressen helpen. Daaronder aan het adres nog wel van een hoogleraar in de kunstgeschiedenis, van gewezen vrijzinnigen en roomsen, ook van boeren en burgers en buitenlui. Of waarom zochten ze nu niet eens 14 mensen, die met vreugde zouden geantwoord hebben op de vraag waarom zij ondanks alles bij het geloof in de christelijke, de gereformeerde kerk gebleven zijn?

De veertien

De veertien geïnterviewden kenden elkander voordat zij samen gebundeld werden zeker niet allen. Indien dat wel het geval was dan waren zij ongetwijfeld bien étonnés de se trouwer ensemble. Het zijn mevrouw M. van Domselaar-Middelkoop, die om de haar gestelde vragen te beantwoorden haar schriftelijk archief moest raadplegen; ds. H. A. C. Hildering, emerituspredikant der hervormde kerk, oud-H.V.-er; Fedde Schurer, fries letterkundige en journalist; prof. dr. E. L. Smelik, hoogleraar in de ethiek aan de S.U. van Amsterdam, ook via het H.V. in de hervormde kerk beland; dr. H. B. Visser, laatst geref. pred. te Bunschoten, thans r.k. leraar godsdienstonderwijs te Leiden; H. M. van Randwijk, uitgever en publicist te Amsterdam, oud-hoofdredacteur van Vrij Nederland; Adriaan Morriën, schrijver; prof. B. de Goede, hoogleraar in het staats-administratief recht aan de Ned. Econ. Hogeschool te Rotterdam; dr. W. S. Hugo van Dalen, die na bijna odysseese zwerftochten in de roomse kerk belandde en ook nog in enkele geref. kerken predikant is geweest en licht de laatste haven nog niet heeft gevonden; L. J. de Ruiters, burgemeester van Bergen N.-H.; Jan Kassies, secr. van de Raad voor de kunst; Harry Scheltens, mode-ontwerper; Wim Brinkman, sociaal-psycholoog en schrijver; Jacques Hamelink, schrijver.

Het is een bont gezelschap.

Toch is de keuze van deze ondervraagden ondanks de verscheidenheid door en door eenzijdig. Alle veertien behoren tot de intelligentia, de artiesten of wat met het een of het ander verwant is. Er zitten er bij die verbaasd zullen zijn langs deze weg in de publiciteit te komen: "I awake one morning and found myself famous". (Byron). Waarom ontbreekt hier een arbeider, een zakenman? De 'afval' — het woord is compleet met de aanhalingstekens uit de tekst van de samenstellers — heeft volgens hen in de laatste tientallen jaren de Gereformeerde geleerden in niet geringe mate uitgedund: „het zijn voor een niet onbelangrijk gedeelte schrijvers, beeldende kunstenaars en journalisten, die zich niet thuis bleken te voelen in 'het pand der vadersen'.”

Het zal wel zo wezen.

Maar de samenstellers hebben toch echt niet verder gekeken dan hun jonge studentenlang was.

Ten eerste: de vervreemding van de kerk (en van het christelijk geloof!) heeft zich voorgedaan

TE BERDE

De Engelse regering heeft definitief besloten geen motoren te leveren voor de Fokker-vliegtuigen, die Nederland aan Indonesië zal verkopen. Men weigert deze motoren te leveren, ondanks het feit dat uit economisch oogpunt het een welkome order is.

En de Engelse regering heeft natuurlijk groot gelijk met te weigeren. Zo lang Indonesië zijn zogenaamde confrontatiepolitiek tegen Maleisië blijft volhouden zal men geen toestemming geven voor de uitvoer van deze motoren. We kunnen wel heel uitgeslagen opmerken dat deze Fokkers bestemd zijn voor interinsulair verkeer en niet geschikt voor oorlogsdoeleinden, maar dat is een praatje. Prauwen zijn ook niet geschikt voor oorlogshandelingen en er ook niet voor bestemd. Maar Indonesië gebruikt ze er toch maar voor. Een natie die met oorlog permanent dreigt weet alles te gebruiken.

Wij kunnen heel juist er op wijzen dat Engeland zijn streken thuis krijgt. Engeland heeft Nederland nimmer gesteund in zijn politiek tegenover Indonesië. Ook niet in de kwestie Nieuw-Guinea. En de Engelse regering heeft geen recht en reden moreel verontwaardigd te doen. Allemaal best. Maar hun dwaasheid van vroeger behoeven we niet beantwoorden met een zelfde dwaasheid van nu door ons. Ook de K.P.M.-schepen waren niet bestemd voor oorlogshandelingen. Maar deze schepen, die wij leverden werden toch maar gebruikt tegen Ambon.

Maar we zullen de Fokkers toch wel leveren want geld stinkt niet.

In het nummer van Vrij Nederland ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum van dat blad staat ook een interview met prof. Schermerhorn. Dat gaat in hoofdzaak over de politiek t.a.v. Indonesië. Het is verbazingwekkend te lezen hoe men nog steeds meent in de goede koers gevaren te hebben door Indonesië aan Soekarno uit te leveren. Alle sombere voorspellingen van "kolonialen" zijn uitgekomen. Soekarno bevorderde bij de Japanners de internering van alle Nederlanders. Hij staat aan de kant van het fascisme in de oorlog. "Amerika zullen wij wegvagen; Engeland zullen wij breken" was zijn slagzin. Hij laat de portretten van Roosevelt en Churchill verbranden. Hij spreekt het Japanse parlement toe. Hij ontvangt een decoratie van de Japanners. Hij staat nu aan het hoofd van een geleide democratie, wat een mooi woord is voor de dictatuur.

En ondanks dat alles leveren wij maar vliegtuigen en doen we ons best maar goede betrekkingen te onderhouden. Onze politiek t.a.v. Indonesië is de eeuwen door nooit erg edel geweest. Hij is het nog niet.

Beter dan aandelen te kopen in de Fokkerfabrieken is het om steun te verlenen aan het comité "Help de studerende Papoea's", waarvan ik vorige week een circulaire ontving. Verschillende jonge Papoea's zijn in moeilijkheden geraakt door de overdracht van Nieuw-Guinea. Ze moeten geholpen worden. Een verblijdend initiatief.

Ook een verblijdend voorbeeld van "interkerkelijke" samenwerking. De voorzitter is ds. De Weger uit Delft, de vice voorzitter een herv. predikant. Prof. Kamphuis beveelt de actie aan. Evenals de synodale prof. L. W. G. Scholten.

Het gironnummer is 46246 van de Nutsspaarbank te Utrecht.

A.

Kerkelijk Leven

De kogel door de kerk

Zo luidt de titel van een in de Ooievaar-serie verschenen pocket (Bert Bakker/Daamen N.V., Den Haag) dat tot ondertitel heeft: 14 Interviews met gewezen Gereformeerden.

onder alle lagen der bevolking en ze is bovendien een verschijnsel dat zich waarlijk niet alleen onder de Gereformeerden heeft voorgedaan. Daar óók. Maar Buskes heeft er nog niet zo lang geleden op gewezen dat de zoveel gesmaide Kuiper b.v. de arbeiders voor de kerk heeft behouden waar de deftige en conservatieve hervormde kerk in Amsterdam de greep op deze bevolkingsgroep verloor. De cijfers van de statistiek liegen er niet om. Het kan misschien zijn dat een en ander in een Gereformeerde kerk die pastoraat en tucht niet verwaarloost, eerder gebeurt: rooms en hervormden, „die er niet meer aan doen”, verdwijnen in feite uit hun kerk zonder dat ze verdwijnen uit de kerkelijke administratie of het moest zijn dat ze bedanken uit hoofde van de hoofdelijke omslag. Sommigen houden de band als non-praktikant aan voor de doop, een kerkelijk huwelijk en een begrafenis. Maar Gereformeerden onttrekken zich eerder omdat ze van het „gezeur” van de ouderlingen af willen zijn.

Daar komt bij dat de 'afval' heus niet een verschijnsel is van de laatste tientallen van jaren: hij is het begeleidend verschijnsel van de kerk der eeuwen. En wat de Gereformeerden betreft: hij is er van de Scheiding en de Doleantie af geweest: ook uit de kringen van de 'prominenten' dezer bewegingen. Zou men het van 1834 en 1886 af kunnen reconstrueren dan zou men komen tot tienduizenden. Met een bepaalde kerk uit de doleantie ben ik goed op de hoogte: daar zette het vertrek al spoedig in naar de herv. en de roomse kerk, de secten, het Leger, de voormalige S.D.A.P. of naar het communisme.

En de oorzaak — nu komen we tot de zaak — lag niet bij de Gereformeerde kerk als zodanig maar wel in heel wat gereformeerde goddienstigheid (zetter: niet Godsdienst... maar: goddienstig...), zoals men die in het ouderlijk huis had leren kennen. Ik denk in dit verband aan iemand als Buskes, die dit boekje inleidde. Deze, in 1926 met dr. Geelkerken meegegaan, heeft de band aan zijn gereformeerd verleden nooit verloren. Indien we het niet hier lezen, dan wisten we het reeds uit: Hoera voor het leven. Buskes schrijft hier: „In deze Gereformeerde kerken met hun 'wij Calvinisten' en 'wij blijven Gereformeerd', met hun eeuwige beginselen en hun fundamentalisme ben ik intussen vrolijk opgegroeid. In een gereformeerd gezin waar nooit met hartstocht over de gereformeerde beginselen, maar altijd met eerbied en vertrouwen over de Here God en de Here Jezus Christus gesproken werd, waar geen fundamentalistische bijbelbeschouwing, maar de bijbel zelf ons van dag tot dag vergezelde zodat het gezeg van de bijbel voor ons geen formeel maar materieel karakter droeg. Vader en moeder geloofden dat de Here, die wij God noemen, barmhartigheid is”. 13. Met andere woorden Buskes is opgegroeid in een gereformeerd gezin waar de HEERE in blijdschap gevreesd werd. Zet daar nu eens tegenover wat een ander vertelt, bij wie de sociale aanpassingsmoeilijkheden van het gezin resulteerden in spanningen in het eigen leven: „Ik zat duidelijk in een sociaal isolement. Dat resulteerde in een vrij grote haat tegen de klasse, waarin je niet geaccepteerd werd, met zijn representanten als zontjes van leraren en dominees”. 181. Het is duidelijk, hier beleefde iemand het conflict met de kerk vanuit de moeilijkheden van een gezin dat sociaal leefde tussen twee werelden. Zo was het in Vlaardingen. En in dat gezin. Zo was het zeker niet algemeen in het Gereformeerde leven. Niet ná de tweede wereldoorlog, maar ook niet daarvoor. Weer anders waren de ervaringen van een ander, die in een vrijgemaakt gezin opgroeide: „Bij mijn weten heb ik maar één keer gebeden. Ik zal ongeveer tien jaar zijn geweest. Op een keer toen ik 's avonds thuis kwam, waren mijn ouders er niet. Ik ging ze zoeken, en toen ze onvindbaar bleken, raakte ik in paniek. Maar terwijl ik bad, dacht ik al: 'het helpt niet, het helpt niet. Dát luistert niet want dat is er niet'. Niet lang daarna haatte ik het milieu en geloof gelijkelijk en als de pest. Op mijn achttiende jaar weigerde ik nog naar de kerk te gaan, mijn vader sloeg me toen wekenlang iedere zondagmorgen het nest uit In.eens was het afgelopen. Op mijn twintigste jaar heb ik, nadat ik per stencil vernomen had dat ze we wilde(n) afsnijden van de gemeenschap der heiligen, mezelf afgesneden.” 199. Zo iets vind ik ronduit een huiveringwekkende biecht. Wat voor boze geestelijke machten zijn soms al in een kinderleven aan het werk? En als hier de volle waarheid verteld wordt, dan kan hier een aanklacht beluisterd worden tegen het milieu: eerst tegen het gezin, dan tegen de kerk.

Tot de lezing van dit boekje zette ik mij niet zonder tegenzin. Je weet met een pastorale ervaring van zo'n dertig jaar al zo'n beetje wat er komt: vele redenen, de eigenlijke reden meestal niet. Als je betrouwbare inlichtingen wilt hebben over een gescheiden vrouw, dan moet je haar goede getuigschriften in de regel niet gaan halen bij haar voormalige echtgenoot.

Zijn deze informaties betrouwbaar? Ik verdenk geen van de veertien ondervraagden er van met voorbedachte rade de waarheid geweld te hebben aangedaan, maar hebben ze de waarheid gesproken, de volle waarheid? Hebben ze eerlijk en voldoende afstand genomen en kunnen nemen? Om de volle waarheid te spreken was niet alleen nodig dat zij de Gereformeerde kerk(en) waartoe zij eens hebben behoord, het gereformeerde milieu, waar ze zijn opgegroeid en waaraan ze zich hebben gestoten, waarlijk hebben gekend en dat niet zonder liefde, maar om in dit geding als getuige à charge op te treden is ook zelfkennis nodig. Is die er, waar en voorzover de kennis van God ontbreekt, gelijk hier, althans bij sommigen, het geval is? Augustinus schreef zijn confessies en legde daarin de diepste roerzelen van zijn hart bloot. Is dat hier gebeurd? Het zal wel gebeuren dat lezers na de lezing van dit boekje overtuigd worden dat het met die Gereformeerde kerken (en met het christelijk geloof!) allemaal 'pet' is, omdat ze al overtuigd waren. Maar in een bepaald geval zeg ik: hier is de waarheid, de volle waarheid niet gezegd.

Geen vals getuigenis!

Nu iets anders. Ik begrijp, eerlijk gezegd, niet dat iemand als prof. dr. E. L. Smelik hier als getuige à charge wil optreden tegen de Gereformeerden en hun kerk in gezelschap van mensen, die met elk geloof in God gebroken hebben. In een boekje dat op vele plaatsen zich niet slechts tegen de Gereformeerde kerken, maar tegen de kerk van Christus überhaupt richt. Daarbij kom ik op een bepaald punt. Prof. Smelik spreekt over de kwestie Geelkerken, en haalt daarbij met name de integere figuur van prof. dr. C. van Gelderen naar voren, gelijk reeds in 1926 in Woord en Geest herhaaldelijk geschiedde. Deze volgens Smelik „doodsbange” man zou uit angst voor de synodale heren van Assen gezwegen hebben, terwijl hij het in z'n hart met dr. Geelkerken c.s. eens was: „Na de Asser synode kwam Geelkerken hem op straat tegen en opperde, dat Van Gelderen hem best eens wat helpen kon. Van Gelderen antwoordde: Geelkerken, het is zo tochtig op straat' en ging zijns weegs”. Ik dacht zo dat Geelkerken en Smelik van de fijne humor van de professor niets hebben gesnapt. Ik meen, dat Geelkerken, die in de Sophialaan woonde, indien hij de hulp van Van Gelderen behoefde, wel eens een paar straten verder en voordat hij van Genesis 3 een publieke zaak maakte, in de Van Breestraat had kunnen aanbellen. Dat laatste deed althans, zij het nog al laat, de toen nog jonge ds. Smelik: „Een ander voorbeeld: ik moest vóór de zomer een bezwaarschrift indienen. Van Gelderen wist hier niet goed raad mee en antwoordde steeds: 'Smelik, ik zou het nog eens laten overzomenen'.” Me dunkt, dat was een wijze raad van een wijs man. Want dat was 'Katoentje': niet alleen een zéér geleerd, maar ook een wijs en een zeer vroom man. En dominees als Geelkerken en Smelik en tutti quanti, die met de kwesties rondom Genesis 1-3 ook niet klaar waren, moesten voor hun on-gare projecten liever niet de kerken in onrust hebben gebracht om achteraf het vuile werk door een professor te laten opknappen. Het is altijd goed op tijd te bedenken „dat het zo tochtig is op straat”. Ik vind het hoogst bedenkelijk dat een hoogleraar in de ethiek het na veertig jaar nog niet laten kan deze rechtvaardige ethisch te discrimineren: „doodsbang”. Dat was Van Gelderen niet. Smelik kan er niet onderuit zelf te vertellen dat deze man de joodse opperrabijn heeft geherbergd in de oorlogsjaren. Maar wat Van Gelderen dreef was kinderlijke eerbied voor Gods Woord, grote liefde tot de kerk en wetenschappelijke nauwkeurigheid. Bovendien: Van Gelderen hééft, reeds voor de synode van Assen, gesproken en wel in 1925 in de Overtoomse kerkbode, waarvan... dr. J. G. Geelkerken redacteur was. Men zie de Persschouw van ons blad.

Ik ging op dit punt wat breder in, omdat hier de betrekkelijkheid van deze getuigenissen à charge bleek.

Waren deze dingen alzo?

Wanneer ik al deze getuigenissen lees, dan zeg ik: dat alles was er in de Gereformeerde kerken. Zoals er in de christelijke kerk van alle tijden

„ergernissen” geweest zijn. Aчитofel „engerde” zich aan David en hij had er alle redenen toe. Maar velen hebben zich ook geërgerd aan Jezus Christus en daar had en daar heeft niemand reden voor. Paulus had waarlijk niet veel reden om sympathie te hebben voor het Jodendom. Maar hij is nooit een renegaat geworden. Integendeel: hij zou wel wensen zelf van Christus verbannen te zijn voor zijn broeders, zijn „vlees en bloed”. Dát is het wat ik in al deze 14 interviews pijnlijk mis. De liefde. Het smart deze mensen niet. En daarom krijgen hun woorden ook bijna nergens de kracht van een getuigenis dat in het geweten blijft haken. Het was en het is er: benepenheid, burgerlijkheid, bekrompenheid, moralisme, de vereenzelving van gangbare meningen met de waarheid Gods, groepstyrannie, de verwarring van gereformeerde zeden en gewoonten met het gebod van Christus. Het „niet dat ik het alreeds gegrepen heb of reeds volmaakt ben” is er soms een benauwende werkelijkheid. En de kerkpolitiek, tot wier slachtoffers ik zelf behoort. Maar er was en is daar gelukkig ook nog iets meer dan „de parade der mannenbroeders” en „ons wenkt het beeld der vaad'ren” nog wat anders dan „de snotverkouden stem van het huisorgeltje”. Er is en was daar meer beschaving dan in de milieus waar men met de trekharmonika bruiloft viert, ook in de kringen der arbeiders. Er is nog wat anders dan wat ook in de vrijgemaakte kranten aan ellende openbaar wordt en meer dan „het ghetto” waarover in dit boekje geklaagd wordt, meer dan wat er zo op kerkelijke samenkomsten soms gehannest wordt, meer dan „de flauwekul” waarover Buskes het heeft. Er is in deze kerken, waarin ik om met Buskes te spreken ondanks alles „vrolijk ben opgegroeid” ook waarachtige vreze des HEEREN, al verheft die niet haar stem op de straten. Zij hebben, althans in de laatste tientallen jaren, toen anderen of een armetierige bedeling of slechts het burgerlijk armenbestuur kenden, goed voor haar eigen armen gezorgd. En — bij al de ellenden die in de oefening van de kerkelijke tucht gevonden worden, daar was tenminste in dat alles het goede dat men hetgeen Christus en de apostelen ons te geloven bevolen hebben, wilde bewaren. En dat is mij liever dan een kerk, die openstaat voor „alle wind van leer”: de uitdrukking is bijbels, Efeze 4. Daarom kan ik het toch niet goed hebben als ik dit boekje klagen hoor zonder liefde.

Negatief-positieve winst

Toch is het goed, nu deze stemmen aandacht gevraagd hebben, te luisteren. Al kan het een van de klagers „allemaal geen barst schelen”, het moet ons wel kunnen schelen dat ze óf een andere kerkelijk onderdak zochten óf de God van hun en van onze doop niet meer kennen. Misschien is er ergens uit hun negatieve klachten positieve winst te slaan.

Ik denk aan de destijds synodebesluiten over de C.D.U., die enkele malen ter sprake komen. Zo in wat Fedde Schurer als in hetgeen L. J. de Ruitert vertelt. De laatste verhaalt van een ervaring in Zwolle: „Naar aanleiding van de 40e Zondag van de Catechismus beweerde hij — de man op de kansel en het was in de verkiezingscampagne van 1937 (de gave gulden en voor of tegen Colijn) — „dat mensen, die lid waren van de Christen Democratische Unie eigenlijk geen lid konden zijn van de Gereformeerde kerk. Er zaten C.D.U.-ers in de kerk. Toen die mensen dat hoorden stonden ze op, in de bank voor ons: een vader, een moeder en twee kinderen. Het waren van die lange banken: ik zie ze er nog uitschrijven. Dat heeft een enorme indruk op me gemaakt, het was of melaatsen buiten de stad werden geworpen. Dat beeld heeft me heel lang achtervolgd. Ik ervoer het als een soort lafheid dat ik bleef zitten. Je kon er in je eigen kleine kring met niemand over spreken: och, de Hilderings zijn wel nette mensen, maar pacifisten horen niet in onze kerk”. 148/149.

Aangenomen dat deze dingen zo gebeurd zijn: dat was pastoraat met de klomp. En zo werd er soms gesproken: vanuit „onze” kerk. Nogmaals: „onze”. Maar zo gebeurde het niet overal. Ik weet van een dominee in een groot industriedorp, die in zijn gemeente heel wat arbeiders had, die de politiek van Colijn inzake de werkloosheid niet meer wilden meemaken. De C.D.U. werd hun toevlucht. Toen de synodebesluiten inzake de C.D.U. afkwamen zette die dominee ze met de Acta in het archief. Hij had om synodale instructies niet gevraagd en had ze niet nodig. De man kende zijn bijbel en zijn schapen. Hij preekte gewoon door. Maar hij préekte. En besteedde extra zorg aan die werklozen, de schapen die het so-

ciaal, economisch, geestelijk moeilijk hadden. Hij zei niet: jelui zijn miserabel, vooralsnog tolerabel, straks wordt u censurabel. Ook niet: jelui horen eigenlijk niet in een Gereformeerde kerk. Of: niet in „onze” kerk. Maar hij heeft zijn schapen geweid. Toen enkele jaren later andere synodale besluiten kwamen zette hij ook die met de Acta in het archief. En werd toen, niet door zijn gemeenteleden, maar door anderen, geschorst. Preekte weer gewoon door. Bijna heel de gemeente bleef bij hem. Ook de voormalige C.D.U.-ers.

Zo kan het ook.

De wijsheid geeft haar bezitters het leven.

Dat is de winst die uit dit boekje te halen valt: alleen de waarachtige vreze des Heren in de ge-

zinnen en een kerk die getrouw is aan de boodschap van het evangelie, waar het geloof werkzaam is door de liefde, behoudt. Daar gebiedt de de HEERE de zegen en het leven tot in eeuwigheid. Voor de rest: géén flauwekul!

Dit boekje werd ingeleid door dr. J. J. Buskes. Op z'n Buskes. Direct de oren gespist als hij klachten hoort. Toch altijd nog een, die zich voor z'n gereformeerde verleden niet schaamt. En het boekje wordt uit-geluid door prof. dr. G. J. Rothuizen. Zijn toets is bij rake opmerkingen die hij maakt, na de leegten waar we in gestaard hebben, naar mijn smaak net iets te luchtig. Want als je bent uitgelezen heb je toch wel ergens pijn in je hart.

G. Visee

Het Woord Gods en de kerkenordening

(I)

Zie ik wel, dan is in onze kerken de vraag langzamerhand steeds meer acuut aan het worden welke de verhouding is tussen onze gereformeerde kerkenordening en het Woord van God. Ja, soms komt bij het doorlezen van de kerkelijke pers de vraag bij je op, of men nog wel van een bepaalde verhouding spreken wil. Als je wijst op de kerkenordening, wordt zo maar tegengeworpen: Ja, maar wat zegt Gods Woord; dat gaat de kerkenordening te boven.

Nu is dat laatste natuurlijk volkomen waar.

Er zal wel niemand onder ons zijn, die dat tegenspreekt.

Maar als twee hetzelfde zeggen, is het nog niet hetzelfde.

Wat zou men zeggen als ik schreef: Ds. X schrijft wel, dat de zaken zó staan naar de Gereformeerde belijdenis, maar ik wil hier vragen: Wat zegt Gods Woord? Want dat staat boven de belijdenis.

U zou eens moeten zien welk een storm er dan opstak, vooral bij die broeders die rustig op deze wijze spreken wanneer het de kerkenordening geldt.

Aan deze dingen moest ik denken, toen mij een artikel onder de ogen kwam van ds. G. Hagens, geschreven in Gereformeerd Kerkblad voor Overijssel, Gelderland en Utrecht, welk artikel een recensie bevatte van mijn brochure over de zaak Groningen-Zuid. Ds. Hagens schrijft onder meer: „Hier schrijft en oordeelt een broeder, die kennelijk thuis is in de kerkrechtelijke literatuur. Met grote vaardigheid voert hij ons door de diverse artikelen van de Kerkenordening. Maar het slaat niet aan; het bevredigt niet. Ik hoor de Schrift niet spreken. En zo las ik wel een „kerkrechtelijke” brochure, maar het werd niet: bijbels kerkrecht.”

Van zulke zinnen begin ik vandaag te schrikken.

Vandaag, omdat er met de K.O. onder ons wordt gesold.

Omdat er allerlei afwijkingen van de K.O. worden gepleegd, met name waar het predikanten betreft en omdat die afwijkingen maar ijskoud worden goed gepraat of omdat men er over zwijgt... en dit alles onder beroep op Gods Woord.

Het kan wel niet anders of dit gaat steeds funester werken.

Het subjectivisme krijgt vrij spel.

Het Gereformeerd karakter onzer kerkregering gaat verdwijnen.

Daartegen gaat ons protest.

Want het Gereformeerd karakter onzer kerken is ons lief.

Omdat het naar onze vaste overtuiging overeenkomstig de Schriften is.

Onjuiste weergave

Ds. Hagens is van mening dat het grote manco in mijn brochure is, dat ik de Schriften niet heb laten spreken. En hij wijst dan aan hoe naar de Schriften in deze droeve affaire z.i. gesproken moet worden.

Zonder de kop boven dit artikel uit het oog te verliezen, willen we eens nagaan wat ds. Hagens te zeggen heeft.

Tot mijn spijt moet ik dan allereerst wijzen op enkele niet onbelangrijke onjuistheden in zijn weergave van mijn gevoelens.

Ik heb gesteld, dat het het recht van ds. Van der Ziel was het kerkeraadbesluit tot afwijzing der gevraagde samenspreking niet juist te achten. Dat dit — zuiver kerkrechtelijk gesproken, zonder de vraag van het gelijk of ongelijk te stellen — zijn recht was. Na dit geciteerd te hebben, gaat ds. Hagens in één adem voort: Of een dienaar des Woords het recht heeft in het midden van de gemeente een bepaalde actie te ontketenen of met de actie van een groep broeders en zusters mee te doen, hangt, meen ik, wel helemaal van de aard van die actie af”. Ik laat de uitdrukking: Actie in de gemeente ontketenen, die gekleurd is en in dit verband onjuist, verder voor wat zij is. De suggestie, in deze zin neergelegd, is vals.

Alsof ik beweerd heb, dat ds. Van der Ziel het recht had met deze „actie” mee te doen!

Nota bene, ik heb dat met naam en toenaam afgekeurd.

Ik heb daar een aparte paragraaf aan gewijd, nl. de 14de. En daarin niet gezegd dat het doen van deze daad weinig wijs was, zoals ds. Hagens als mijn gevoelens weergeeft.

Ik heb gezegd, dat deze daad van samenspreking van ds. Van der Ziel een kerkelijk onordelijk handelen was, pag. 24.

En dat het dóórzetten ervan, toen de kerkeraad daartegen opkwam, zij het op-onjuiste wijze, noch wijs noch broederlijk was.

Ds. Hagens suggereert niet slechts dat ik zou oordelen, dat het het recht van ds. Van der Ziel was „een actie met anderen in de gemeente te ontketenen”, hij schrijft dat even verder zelfs openlijk. Ds. Van der Ziel „heeft toen zijn medewerking gegeven aan een heel andersoortige „samenspreking” nl. die over de eigenlijke oorzaken van de breuk. Dat was ds. Van der Ziels recht! Men kan het hoogstens noemen: weinig wijs! pag. 25.”

Zo wordt mijn mening volkomen verdraaid weergegeven.

En dan volgt daar:

„Hier is het moment in de brochure dat niet maar ernstig teleurstelt, maar werkelijk verdrietig maakt en in eerlijke verontwaardiging doet vragen: Is dit nu oordelen naar uitwijzen van de Heilige Schrift?”

Van eerlijke verontwaardiging gesproken!

Een naar woordje

Ds. Hagens gaat nu verder betogen, dat de gemeente van Groningen-Zuid niet beter wist dan dat haar eigen dienaar des Woords met 13 anderen vrijmoedig deed wat haar kerkeraad verklaard had om des Heeren wil te moeten nalaten, nl. samenspreken met de synodale kerkeraden.

Ds. Van der Ziel, zo is het grote verwijt van ds. Hagens, heeft in dit opzicht de kerkeraad niet uit de mist geholpen en niet duidelijk laten weten dat hij een andersoortige samenspreking hield.

„Ook dat moet ds. J. erkennen”, volgt er dan. Dat woordje „moet” zit mij dwars.

Want daar zit een ellendige suggestie in, nl. deze, dat ik ben opgetreden als advocaat van ds. Van der Ziel, die slechts, als hij er niet onderuit kon, op fouten van ds. Van der Ziel gewezen heeft.

Maar niets is minder waar.

Ds. Van der Ziel is voor mij praktisch een onbekende.

Ik heb zijn handelwijze in geen enkel opzicht goedgekeurd.

Ik heb die afgekeurd, en op de Generale Synode en in m'n brochure.

Toen ter generale synode enkelen zijn handelwijze wilden verdedigen, heb ik daar tegen geprotesteerd en getracht aan te wijzen, dat hij fout was gegaan. In mijn brochure deed ik hetzelfde.

Maar elke fout is nog niet censurabel.

Ik heb het **vonnis** over ds. Van der Ziel beoordeeld en ten enenmale ongenoegzaam bevonden.

Zonder enige partijdigheid en aanzien des persoons.

Daarom is dat woordje „moet” bij ds. Hagens een naar woordje.

Het laat een nare smaak in de mond achter.

Het gezag der ambtsdragers en de gemeente

Ds. Hagens acht het de grote zonde van ds. Van der Ziel, dat hij het gezag der ambtsdragers niet hoog gehouden heeft tegenover de gemeente. Want de gemeente van Groningen-Zuid wist niet beter dan dat haar eigen dienaar des Woords met 13 anderen vrijmoedig deed wat haar kerkeraad verklaard had om des Heeren wil te moeten laten.

Verschillende dingen zijn op te merken over deze stelling van ds. Hagens.

Wel in de eerste plaats, dat in het vonnis over ds. Van der Ziel dit zó niet valt te lezen! Het wordt me wat moois als ieder met zijn oordeel over de handelingen van ds. Van der Ziel komt aandragen zonder zich te beperken tot het vonnis dat over hem is geveld. Ik dacht, dat we daar op het ogenblik mee te maken hadden. Over dat vonnis ging ook mijn brochure, die ds. Hagens reenseerde.

In de tweede plaats is het mij althans niet bekend, dat de gemeente van Groningen-Zuid van deze samensprekingen op de hoogte was. De kerkeraad wel, zulks door het initiatief van ds. Van der Ziel zelf. Maar de gemeente? Ik meen, dat deze pas in beroering is gekomen door de tucht-handelingen over ds. Van der Ziel.

De kerkeraad is in dezen zelf onkundig geweest, schrijft ds. Hagens.

Hier valt de eenvoudige vraag te stellen: Had de kerkeraad dan niet voordat hij ook maar iets ondernam, zich precies op de hoogte moeten stellen van de aard der samensprekingen, die ds. Van der Ziel met anderen houden ging en hield? In plaats van zonder precies onderzoek te poneren: ds. Van der Ziel **ging tegen ons besluit** in?

Handelt zó één rechter in de wereldlijke rechtspraak?

Ik merk hierbij nog op, dat ds. Van der Ziel vóór zijn schorsing de kerkeraad duidelijk heeft laten weten, dat zijn samenspreking een ander karakter droeg dan de door de kerkeraad afgewezen.

Het is merkwaardig hier de verdere uiteenzettingen vands. Hagens te lezen. De gemeente **wist niet beter** dan dat ds. Van der Ziel deed, wat de kerkeraad verklaard had om des Heeren wil te moeten laten.

De „samensprekers” hadden moeten bedenken: Wij kunnen **de indruk** geven de gemeente te doen weten: hecht niet veel waarde aan wat uw ambtsdragers ambtelijk uitspreken. Ik onderstreepte.

Hier ligt het kwaad van ds. Van der Ziel.

Hij heeft de gemeente door zijn handelwijze niet kunnen leiden tot onderwerping aan het Woord des Heeren, zoals dat spreekt over de roeping tot onderwerping aan de ambtsdragers. En dan volgen daar voorbeelden van Gods toorn over de aantasting van de ambten, o.a. die van Mirjam en Korach.

Let wel: ds. Hagens stelt niet, dat ds. Van der Ziel werkelijk inging tegen een besluit van zijn kerkeraad. Ik heb dat ontkend. Ds. Hagens bestrijdt me daarin niet. Maar ds. Van der Ziel heeft de **indruk** gewekt, dat hij dat deed en daardoor de ambtsdragers niet geëerd voor de gemeente. Dat werd zijn kwaad!

Ook al kwam er later meer licht over de aard van zijn samensprekingen, zo schrijft collega Hagens: het kwaad was geschied: aan de gemeente was grote schade toegebracht; het Woord des Heeren was niet geëerd en niet tot eerbiediging gebracht.

Ik kan dit niet meer volgen, wanneer het gaat over een tuchtprocedure.

Ik ga wel akkoord, wanneer iemand zegt: Men moet waken voor het geven van een verkeerde indruk. Want we moeten altijd met voorzichtigheid wandelen. En dit geldt voor een ambtsdrager wel in het bijzonder.

Maar ik kan het niet meer volgen, wanneer ds. Hagens zo spreekt als hij doet in het raam van een tuchtprocedure.

Want hij schrijft wel, dat hij nu niet ingaat op de vraag of het kwaad, dat gedaan werd schorsing eiste en hoe; dat eerst duidelijk gesteld moet worden een schriftuurlijke beoordeling van het handelen van ds. Van der Ziel. Maar dan volgt toch direct na een door de zetter verminkte zin: En of schorsing volgen moet hangt af van de reactie van het hart.

Het niet ingaan door ds. Hagens op de vraag van schorsingswaardigheid is dus niet werkelijk. Hij gaat er wel op in, en concludeert tot schorsingswaardigheid. Zakelijk!

Op een **indrak**, die iemand heeft gemaakt en die nog vóór de schorsing onjuist bleek te zijn.

Dit kan ik niet meer volgen.

En ik concludeer rustig: dit is in strijd met de gereformeerde kerkenordening, die spreekt van schorsing bij een openbare grove zonde. En deze worden in art. 80 K.O. dan nader aangeduid.

Op deze wijze kan men rustig de kerkenordening aan de kant zetten en in Rijsbergen gaan wonen.

Een historische mislag

Ds. Hagens betoegt, dat de Heere bijzonder acht slaat op het gedrag van zijn bijzondere ambtsdragers (een typische uitdrukking!) en schrijft dan: Het is toch uitgesproken deze verkondiging van de Heilige Schrift, die onze Vaderen heeft geleid tot het instellen van die speciale censuur over ambtsdragers in de artikelen 79 en 80 van de K.O., een censuur, anders dan die over de overige leden der gemeente.

Dit is een historische misvatting.

De artikelen 79 en 80 gaan naar hun wezenlijke inhoud op de artikelen van Wesel terug. Deze zeggen in Hoofdstuk VIII, art. 12: Maar nopende de Dienaren en Ouderlingen, daar mede moet een weynigkens op een ander maniere gehandelt worden; om niet ligtelyk open te leggen voor de lastermonden... zie ook art. X van de Acta van Dordrecht. "Bij kerkedienaren moest meer waarborg genomen worden, dat de censuur inderdaad naar recht zou worden toegepast...". Rutgers, College-Voordrachten, Deel IV, pag. 101. Van dezelfde "Aangezien nu bij kerkedienaren wat meer waarborg, en oordeel van anderen noodig is, om het gewicht, dat aan zulke censuur hangt, is de gewone manier van censuur bij hen niet gevolgd, maar is een afzonderlijke manier voorgeschreven", a.w. pag. 101, 102.

Dezelfde gedachte kan men vinden in handboeken over het kerkrecht. Ik schreef daarover breder in het voor enkele jaren verschenen geschriftje: Schorsing en kerkverband, waarnaar ik verder wel verwijzen mag. Maar het hier weergegevene is voldoende om aan te tonen, dat ds. Hagens er naast is met zijn verklaring van de opname van de artt. 79 en 80 in de K.O.

Dit is een schrijven zonder enige grond.

En nu de Heilige Schrift

Ik heb in mijn brochure betoegt, dat ds. Van der Ziel is geschorst om een kwaad dat hij niet begaan heeft, nl. het ingaan tegen een besluit van zijn kerkeraad, omdat hij een andersoortige samenspreking hield dan zijn kerkeraad voor ongeoorloofd verklaarde; ook al achtte ik zijn daad toch kerkelijk onordelijk.

Ik meen, dat het de doorlopende leer van de Schrift is, dat niemand mag veroordeeld worden om een kwaad, dat hij niet heeft begaan. Daarom stelt de wet van Mozes de eis van twee of drie getuigen, Num. 35:30: Men zal ieder, die iemand gedood heeft, volgens de verklaring van getuigen als een doodslager doden, maar één enkele getuige zal niet tegen iemand kunnen optreden in een halszaak. Herhaaldelijk wordt dit Israël ingescherpt. De zonde moet klaar en duidelijk bewezen zijn, Deut. 17:6: Op de verklaring van twee of drie getuigen zal de ter dood veroordeelde ter dood gebracht worden. Hetzelfde valt te lezen in Deut. 19:15: Een enkele getuige zal niet tegen iemand kunnen optreden ter zake van enige ongerechtigheid of zonde, welke dan ook, die hij begaan mocht hebben: op de verklaring van twee of drie getuigen zal een zaak vaststaan. Het Nieuwe Testament scherpt ons deze les in met het oog op de ambtsdragers in de gemeente, 1 Tim. 5:19: Gij moet geen klacht tegen een oudste aannemen, tenzij er twee of drie getuigen zijn.

Om dezelfde reden eist de Heere van de rechters ook een gedegen onderzoek, alvorens zij een oordeel vellen, Deut. 19:18, want iemand moet werkelijk de misdaad begaan hebben, waarvan hij aangeklaagd wordt; anders mag geen veroordeling volgen.

Dit is heel de Schriftuurlijke ondergrond van mijn brochure, waarin ik me heus met juridische spitsvondigheden niet heb opgehouden.

En vierkant tegen heel dit getuigenis der Schrift in wil ds. Hagens, die zozeer roept om de Schrift te laten spreken, iemand laten straffen met de hoogste straf vanwege de **indrak**, die de betrokkene naar het oordeel van ds. Hagens heeft gemaakt.

En dan eindigt hij zijn artikel ook nog met de vraag: Wordt voor Gods Woord gebeeft?

Het gezag van de ambtsdragers.

Ds. Hagens spreekt er breedvoerig over dat het gezag van de ambtsdragers m.h.o. op de gemeente hoog dient gehouden te worden.

In zijn algemeenheid is dit natuurlijk juist.

Maar ds. Hagens spreekt mij hier wat te algemeen. En het klimaat, waarin hij ons daardoor voert is een ander dan waarin wij b.v. bij Calvijn terecht komen.

Wanneer deze over het gezag van de ambtsdragers handelt, dan weet hij precieser te spreken.

Men moet hier bedenken, schrijft hij, dat alle gezag en waardigheid, die de Geest in de Schriften hetzij aan de priesters, hetzij aan de profeten, hetzij aan de apostelen, hetzij aan de opvolgers der apostelen toekent, in haar geheel niet eigenlijk gegeven wordt aan de mensen zelf, maar aan de dienst, waarover zij gesteld zijn; of (om duidelijker te spreken) aan het Woord, welks bediening hun is toevertrouwd. Even verder zegt Calvijn: Ook het gezag der priesters is, opdat het niet geminacht zou worden, bevestigd door de zwaarste straffen — daarop wijst ook ds. Hagens — maar Calvijn voegt daaraan toe: Maar tegelijk toont de Here aan, aan welke voorwaarden zij moeten voldoen om gehoord te worden, wanneer Hij zegt (Mal. 2:4,6), dat Hij zijn verbond gemaakt heeft met Levi, opdat de wet der waarheid in diens mond zou zijn.... Indien dus de priester gehoord wil worden, moet hij zich een bode Gods betonen; dat is, hij moet de geboden, die hij van zijn Meester ontvangen heeft, getrouw overbrengen. (Instituut, IV, VIII, 2.) In par. 9 merkt hij op dat Paulus geen der ambtsdragers (profeten) heeft gespaard, maar eens ieders gezag aan de beoordeling van Gods Woord onderworpen heeft. Daarom, zo zegt Calvijn, is afgesneden alle macht, die zij voor zich opeisen, die zich willen verheffen om iets in de kerk te bevelen zonder Gods Woord (IV, X, 7).

Dat is klare schriftuurlijke taal en een spreken over het gezag der ambtsdragers met behoorlijke schriftuurlijke onderscheiding.

Omdat de zaken zo liggen heb ik ook in de beoordeling van de zaak Groningen-Zuid de kerkeraaduitspraken over de samensprekings-affaire aan een nader onderzoek onderworpen en naar ik meen aangetoond dat het besluit zelf ontoereikend was en dat de wijze, waarop het genomen en de vorm, waarin het gegoten was, veel af te wijzen.

Natuurlijk heb ik niet beweerd en beweere ik niet, dat er daarom op alle mogelijke manier tegen in gehandeld worden mocht — dat heeft ds. Van der Ziel trouwens in het geheel niet gedaan. Maar men krijgt over de gehele affaire nooit een billijk oordeel, zonder ook dit besluit van de kerkeraad op de juiste wijze te verdisconteren.

Ds. Hagens verwijst naar de beroepsbrief van een predikant en het bevestigingsformulier voor predikanten. Wat een predikant doet, moet toch wel uit het daargenoemde voortvloeien, schrijft hij en hij noemt dan als voorbeeld het meewerken aan de oprichting en instandhouding van een school waar naar de Schrift en belijdenis aan de kinderen der kerk onderwijs wordt gegeven.

Prachtig, al spreekt de K.O. in dit verband van de taak van de kerkeraden, art. 21.

Maar als hij schrijft, dat ds. Van der Ziel iets geheel anders ter hand nam, dan wil ik wijzen op het in gebreke blijven van zijn kerkeraad in de zaak van de samenspreking, zulks onder verwijzing naar het slot van art. XXII van de kerkenordening, waar als taak van de ouderlingen wordt genoemd ook anderen tot de christelijke religie te vermanen. We zijn niet klaar met alleen maar naar binnen te kijken.

Calvijn spreekt met de nodige discretie over het gezag der ambtsdragers. Ds. Hagens in te algemene termen en schiet daarom te kort.

Wil hij eens overwegen wat wij in de tijd van de vrijmaking deden ten aanzien van voorlichting als de kerkeraden die weigerden of zelfs verboden te (laten) geven?

En wil hij ook in rekening brengen de schriftuurlijke gegevens van het openlijk weerstaan van de ambtsdragers, wanneer deze niet naar het Woord des Heren handelden? Ik denk aan koning Uzzia, die uit de tempel werd gedreven, toen hij reukwerk wilde offeren, 2 Kron. 26:18 en aan Petrus, die openlijk door Paulus werd bestraft, Gal. 2:11.

Men kan nu eenmaal niet zo ongedifferentieerd over het gezag der ambtsdragers en het hoog houden daarvan spreken, als Ds. Hagens doet, wil men niet in de Roomse hoek terecht komen.

Ironie.

De ironie van het geval is, dat in hetzelfde kerkblad in hetzelfde en volgende nummer als waarin ds. Hagens schreef, de redacteur Ds. D. Zemel ook mijn brochure bespreekt en naast heel wat critiek daarop tenslotte over de zaak Groningen-Zuid tot de conclusie komt: Ik mis het Schriftbewijs voor de schorsing van ds. v. de Ziel.

Ik heb daar geen schik om, al ben ik dankbaar voor dit oordeel van ds. Zemel. Maar het moge ds. Hagens tot meerdere voorzichtigheid in zijn oordelen brengen, ook als hij de Schriften wil laten spreken. Hij wachte zich dan voor een onpractisch perfectionisme en voor het niet laten spreken van héél de Schrift en dat in de concrete situatie.

G. Janssen.

PERSSCHOUW

Over Prof. van Gelderen — en nog wat I

In zijn bespreking van de zoveelste interviewverzameling waarmee het oppervlakkige lezerspubliek van onze dagen wordt rijk gemaakt, deed ds. Visee mededeling van wat Prof. Smelik opmerkte over de houding van prof. Van Gelderen tijdens het Geelkerken-conflict.

Wat prof. Smelik van deze kinderlijk-vrome geleerde opmerkte was voor deze niet vleiend. En men weet hoe het gaat: een mededeling als deze gaat de geschiedenis in! Nu reeds bij de lezers van dit boekje. Stráks is ze allicht te vinden in een of ander kerkgeschiedenisboek.

Ik kan het niet over mijn hart krijgen deze smet op het karakter van deze oprechte christen onweersproken te laten.

Want het is per se niet waar dat prof. Van Gelderen in zijn houding tijdens het Geelkerken-conflict door angst werd geleid!

Wat hem daarbij leidde was eerbied voor de Schrift, liefde tot de kerk en ook conciëntieuze wetenschappelijkheid.

Wat ik hier neerschrijf komt voorts niet uit altijd met de grootste omzichtigheid te gebruiken mondelinge mededelingen. Ik heb het namelijk zwart op wit.

In de Overtoomsche Kerkbode van 20 sept. 1925 werd een ingezonden stuk geplaatst van de hand van Prof. Buytendijk. Daarin wekte hij de suggestie dat in de kring van de Geref. academici de eigen opinie omtrent de problemen welke de eerste hoofdstukken van Genesis raken uit oneerlijkheid werden verzwegen uit vrees voor het Gereformeerde volk. Hij schreef o.a.:

„Levendig herinner ik mij en met mij enkele mijner collega's de bespreking van het Genesisverhaal door wijlen dr. Bavinck in de vergadering van oud-leden der N.C.S.V. Niet alleen dat hij onze ogen opende voor de grote moeilijkheden, welke in de eerste hoofdstukken van de Bijbel verborgen liggen, maar hij wees er bovenal op, dat door de naïef-realistische opvatting daarvan de verdieping van ons geestelijk inzicht in de weg wordt gestaan.”

In deze bespreking, zo deelde prof. B. mee, liep het over de kwestie van „dagen” of „tijdperken” en de manier waarop de geslachtstafels in de Bijbel moesten worden gelezen.

In zijn „Ingezonden” maakt prof. B. dan deze gepeperde opmerking:

„Allerwege wordt in stilte gemokt en gemopperd. Oneerlijkheid, huichelarij nemen schrikbarende omvang aan. Er moet gesproken worden, eerlijk, oprecht, vroom, zonder kerk-politieke bijbedoelingen, zonder angst voor wel en wee van instellingen, voor splitsing, enz. Men bedenke, dat een leugenachtige „rust” en een schijnbare „vastigheid” en „eenheid” voor onze Kerken nooit een duurzame basis kunnen zijn. Er moet gesproken worden, al is het slechts dit: „Wij weten het niet!”

Op dit stuk van prof. Buytendijk volgde uiteraard vele reacties.

Prof. Hepp schreef o.a.:

„Zelfs als we aannemen, dat prof. B. de gesprekken juist weergeeft, dan nog raken zij de kwestie (n.l. de door Hepp gegeven citaten over het spreken der slang) niet.

Misschien repliceert Prof. B.: ik bedoel met dit alles aan te tonen, dat in de kring van de V.U. aangenomen wordt, dat Gen. 1-3 voor tal van moeilijkheden plaatst.

Maar is dat speciaal eigen aan de kring der V.U.?

Heeft de kerk dat van oude dagen af niet erkend?

Wijzen de kerkvaders in hun homilieën over het hexahemerion hier niet reeds op?

Heeft Calvijn dat niet met evenveel woorden uitgesproken?

Heeft Bavinck dat niet neergeschreven op dezelfde bladzijde, waarop hij het voor het spreken van de slang opneemt?

Is er één Gereformeerde, die beweert, dat hij alles in die hoofdstukken verklaren en begrijpen kan?

Prof. B. strijdt dan ook tegen windmolens."

Tot zover prof. Hepp.

Waar het me evenwel nu om te doen is is de reactie van prof. van Gelderen.

Hij werd in het stuk van prof. Buytendijk niet genoemd. Maar toch voelde hij zich gedrongen er op in te gaan.

Hier volgt wat hij schreef:

Met grote belangstelling las ik in de „Overtoomsche Kerkbode" van 20 september het ingezonden stuk van dr. Buytendijk. Voorzover het mij persoonlijk raakt, wil ik er gaarne een enkele opmerking bij maken. Echter niet om iets af te dingen op het door dr. Buytendijk geschrevene. Maar om er iets aan toe te voegen. Inderdaad was ik (en ben ik) „van oordeel, dat een afwijking van de traditionele opvatting omtrent de ouderdom van het menselijk geslacht zeker moest worden aanvaard." In gesprekken met dr. Buytendijk en met vele anderen, zowel ongeleerden als geleerden, heb ik dit talloze malen uitgesproken.

Het schijnt evenwel (en ik kan dit best begrijpen) aan de aandacht van dr. Buytendijk te zijn ontsnapt, dat ik dit oordeel niet alleen in persoonlijke gesprekken, maar ook in een publiek geschrift meermalen heb kenbaar gemaakt. Eerst in het „Gereformeerd Theologisch Tijdschrift" van september 1913, blz. 174-175. En later in de „Utrechtsche Kerkbode" van 12 mei 1923. Bovendien zal men het binnenkort weer kunnen lezen in de „Christelijke Encyclopaedie voor het Nederlandsche Volk", Eerste Deel, blz. 461-462, in mijn artikel „Chronologie (Bijbelsche), I. Het Oude Testament". Het afgedrukte vel, waarin dit artikel voorkomt, is reeds enige weken in mijn bezit.

Op dit punt heb ik dus, gelijk dr. Buytendijk wenst, openlijk uitgesproken wat blijkens persoonlijke gesprekken aan hem als mijn mening bekend is. Ik kon zulks doen, wijl ik er volkomen zeker van ben, dat we tussen Noach en Abraham een langere tijdruimte moeten aannemen dan gewoonlijk wordt gedaan. Want dit is het punt, waar het in mijn artikelen voornamelijk om gaat. Naar mijn overtuiging is deze zaak rijp voor de mensen. En dan zijn de mensen ook wel rijp voor de zaak. Ik deins er niet voor terug, ook in het publiek geschrift meningen uit te spreken, die verschillen van de onder ons gangbare. Maar dan moet ik het zo kunnen doen, dat het redelijkerwijze voor geen tegenspraak vatbaar is.

Natuurlijk wordt ook op andere punten door mij niet ontkend, dat er moeilijkheden zijn, dat de populair-gangbare exegese voor herziening vatbaar is, dat de voortgaande wetenschappelijke kennis invloed moet hebben op de verklaring der Schriftgegevens. Dit geldt niet enkel voor Genesis 1-3, of Genesis 1-11, maar voor heel de Heilige Schrift. Wanneer God het mij vergunt in de loop van 1926 de „Korte Verklaring" van 1 Koningen 1-11 te publiceren, zal men daar niet alleen oude, maar ook wel nieuwe exegese vinden. Nog eens, ik ben er heus niet bang voor, opinies te publiceren, die van de traditioneel-gangbare verschillen. Maar dan moet ik zeker wezen van mijn zaak. Wanneer ik enkel nog maar een vaag vermoeden heb, dat ik op een of ander punt wel eens tot een nieuw inzicht zou kunnen komen, — dan is naar mijn overtuiging die zaak nog niet rijp voor onze mensen. En natuurlijk zijn dan onze mensen niet rijp voor de zaak. Ja, meer nog, ik ben er zelf niet rijp voor. En dr. Buytendijk wil immers de laatste zijn om aan te dringen op publicatie van onrijpe wetenschappelijke verhandelingen.

Ik eindig met eraan te herinneren dat de bedoeling van dit schrijven geen andere is, dan een enkele opmerking te maken bij het ingezonden stuk van dr. Buytendijk, voorzover het mij persoonlijk raakt."

Tot zover het ingezonden stuk van prof. Van Gelderen.

Het „is" hem ten voeten uit.

Open, oprecht, argeloos, trouw aan de Schrift, vrij ten opzichte van traditionele opvattingen, hyperconsciëntieus in wetenschappelijk opzicht.

Het is zonder meer duidelijk waarom juist een

man als prof. Van Gelderen afwijzend stond ten opzichte van wat dr. Geelkerken poneerde.

Dat was vooral ook omdat deze niets poneerde.

Dr. Geelkerken filosofeerde alleen maar wat over „mechanische binding", „organische vrijheid", „lagere" en „hogere" werkelijkheid, en stelde, los van concrete wetenschappelijke resultaten, de mogelijkheid van een afwijking van de letterlijke zin van een Schriftgedeelte. Door dat te doen leerde hij impliciet een prioriteit van wetenschappelijke resultaten ten opzichte van de Heilige Schrift.

Van dit in wezen onwetenschappelijke, onkerkelijke en onschriftuurlijke bedrijf moest een man als prof. Van Gelderen niets hebben!

Het „ingezonden stuk" van prof. Van Gelderen werd in de door de gereformeerden met grote instemming ontvangen.

Ik wil nog enkele reacties daarop weergeven. Ze hebben niet alleen historische betekenis.

Maar dat D.V. volgende week.

C. V.

Korea

De nalezingen.

Toen ik op 31 juli de veertiende verantwoording afsloot deed ik dat, om een aktuele en gereformeerde uitdrukking te gebruiken, „met een bezwáárd hart". Een klein beetje omdat het zo'n prettig werk geweest was en nóg meer omdat ondanks de vacaties de stroom er nog zo lekker in zat en zulk water geef je graag opening.

Nog is trouwens de stilstand niet bereikt. Ik ontving op maandag een brief met f 10.— van een zuster, die haar naam verzweeg, maar er bij vertelde dat ze in Schiedam woonde: daar hebben trouwens meerderen goed aan de Koreanen gedacht. Op 3 augustus ontving ik van 943796 een „vierde betaling" Joh.L.; op 5 augustus, donderdag, f 95.—; f 10.— van M.A.B. 550620; f 10.— van 1005857 van een dame, die ik bedank met, dank je wel Dick!; en f 75.— van G.G. (dat is èn Geref. Godsdienst èn Gemeente Giro in dit geval!) van C.M.v.d.W.H. Samen f 107.50. Wat het totaal van f 7279.94 brengt op f 7387.44!

Bovendien ontving ik weer een Money Order van L.B. ditmaal, groot £ 295.10 uit P.V. Tasm. Evenals de vorige verantwoord ik deze na verzilvering.

De nalezingen — daar staan in Richteren 8 beste dingen van: de nalezingen van Efraïm waren beter dan de hele wijnoogst van Abiëzer. Zo'n vaart zal het hier wel niet lopen, maar mijn gironummer is geduldig en ik bedenk ineens dat de beroemde nalezingen van Ruth ook zo slecht niet waren. Vrijdag 6 augustus f 25.— van 663989 P.G.S. en f 78.05 van de penn.mr. van de kerk te Z., coll. 4.7.'65. Samen f 103.05. Totaal f 7490.49.

Woensdag 17 aug. bracht f 169.02: een storting van f 5.— uit L. van G.B. en f 164.02, de opbrengst van een in juli gehouden collecte in de kerk van B. Dat brengt ons totaal op f 7659.61!

Op donderdag 12 aug. liepen we op f 7664.61 met een gift, gevonden in de collecte te Vlaardingen groot f 5.—.

Vrijdag 13 aug. f 12.50 van H.J.teIJ. Totaal f 7677.11.

Heden sluit ik af wegens vertrek.

Tot na de vakantie.

Hàrt. dank en hàrt. gegroet!

G. Visee.

INGEZONDEN

NOOD OP SOEMBA

Bericht over de zuigelingenvoeding-actie.

Vandaag, 28 augustus, heb ik van 78 diaconieën of kerken f 9.103,03 en van 222 particulieren f 5.075,47 ontvangen. Totaal f 14.178,50.

Omdat volledige verantwoording van alle giften in de pers op bezwaren stuit, zal aan iedereen een kaart gezonden worden als bevestiging van de ontvangst der giften. En nu de besteding? Er zullen D.V. drie zendingen gezonden worden. De eerste bestaat uit 12 kisten textiel, medicijnen en een kleine hoeveelheid melkpoeder. Voor deze partij heeft de Indonesische regering reeds invoervergunning verleend. Ze zullen volgende week verscheept worden. De tweede omvat 48 (acht en veertig!) kisten babyvoeding en melkpoeder van Domo-Beilen. De derde zeventien kisten speciale babyvoeding van Nutricia te Zoetermeer. De totale kosten daarvan bedragen f 10.578,42. Het vervoer, de verpakking en de verzekering worden begroot op f 2.800.—. Voor de eerste zending werden nog voor f 228.— aan textiel en blikken vlees betaald. Dat betekent een saldo van rond f 532.—.

Dus, misschien, als de vracht wat meevalt en die mogelijkheid zit erin, want ik krijg zendingskorting op de zeevracht, heb ik acht honderd gulden over.

Maar... juist deze week werd mij een grote partij luiers aangeboden met waterschade, overigens van prachtige kwaliteit. Hoeveel die partij kosten gaat, weet ik nog niet. Toch koop ik hem in ieder geval. Zo'n kans krijg ik niet meer. Of ik over voldoende geld beschik, hangt van de nalezing af. **Ik weet niet of u mij begrijpt?** (giro 826134). Ook heb ik een adres gekregen voor moltondekens. Dat is een artikel waar op Soemba grote behoefte aan bestaat. Of ik contact met deze firma op kan nemen, hangt alweer van u af, lezer(es). Gironummer, zie boven! Laat de nalezing beter zijn dan de (eerste) wijnoogst. U kent toch die tekst?

In nuchtere woorden en getallen heb ik verslag gegeven van inkomsten en uitgaven; van behoeften en mogelijkheden tot verdere hulp. Ik wil er nog slechts dit aan toevoegen. Ik ben er dankbaar voor, dat eindelijk, na 12 jaar, het contact van ons kerkvolk met de Soembanese kerken hersteld wordt. De vorige keer heb ik Matth. 25 geciteerd; nú Matth. 10 : 42:

„En wie één van deze kleinen, omdat hij een discipel is, ook maar een beker koud water te drinken geeft, voorwaar, ik zeg u, zijn loon zal hem geenszins ontgaan."

Dit stond op één van de girokaarten.

Ik eindig met broedergroet,

giro 826134

K. RAIMOND,

Voermanstr. 18, Enschede.
Tel. 05420 - 10298.

KERKNIEUWS

Beroepen te Lemele-Lemelerveld (bij accl.) en te Onnen: kand. T. O. G. M. Bosma te Goes.

Aangenomen naar Den Ham: R. Hoogsteen te Gees.

Bedankt voor Monte Alegre (Brazilië): H. D. van Herksen te Hilversum.

Tweetal te Enschede-Noord: A. Kooy te Emmen en J. Verkade te Groningen-Noord.

Ds. H. van Tongeren. Na bevestiging door Ds. H. W. Ophoff van Houwerzijl met een preek over Ez. 33 : 7a deed Ds. H. van Tongeren, gekomen van Grand-Rapids (U.S.A.) op donderdagavond 2 september intrede bij de kerk van Maassluis. De intrepreek handelde over Joh. 13 : 13-17. Het woord werd gevoerd door br. Ros namens de kerkeraad, Ds. W. H. de Boer van Vlaardingen namens de zusterkerken in de classis en wethouder van Gelder namens B. en W. Ook de tweede praeses van de kerkeraad der christelijke gereformeerde kerk, in wier kerkgebouw de samenkomst plaats vond, sprak een woord van welkom.

Ds. H. de Vries. Na bevestiging door zijn schoonvader Ds. J. van Dijk met een preek over Zach. 4 : 1-3 en 12-14 deed Ds. H. de Vries, gekomen van Veendam, op zondag 5 september intrede bij de kerk van Nijverdal met een preek over Ps. 124 : 8. Het woord werd gevoerd door br. H. Aarden, praeses van de kerkeraad, Ds. W. G. Raven van Almelo namens de kerken in de classis Enschede en wethouder M. Hemmink namens B. en W.

Ds. E. Th. v. d. Born. Naar wij vernemen heeft ds. E. T. v. d. Born van Helpman emeritaat aangevraagd.

Ds. v. d. Born werd 2 juli 1900 geboren en diende de Kerken te O. Loosdrecht van 1930-1934, Helpman 1934-1938, Heemstede 1938-1942, Amersfoort 1942-1960 en daarna wederom de Kerk te Helpman.

Ds. J. ten Hove van Mussel mocht, na onlangs in het Diaconessenhuis te Emmen geopereerd te zijn, weer naar huis terugkeren. De eerste weken is nog rust voorgeschreven.

Peremptoir examen. De classis Kampen heeft de heer H. Schuurman, beroepen predikant van de kerk te Creil (N.O.P) peremptoir geëxamineerd en toegelaten tot het ambt van dienaar des Woords.

Kerk te Oenkerk opgeheven. De classis Dokkum heeft bewilligd in de opheffing van de gemeente des Heren te Oenkerk c.a. De leden der gemeente, op 1 jan. j.l. nog 32 in getal, zullen zich voegen bij de kerk van Murmerwoude.

Reeds enige tijd waren wegens het teruglopen van het aantal gemeenteleden de kerkdiensten van Oenkerk c.a., welke werden gehouden in Giekerk, gestaakt. De laatste predikant van

deze gemeente was Ds. J. van der Schaft, in combinatie met de kerk te Murmerwoude.

's-Hertogenbosch in appél inzake Breda. De kerkeraad van 's-Hertogenbosch besloot bij de e.k. Particuliere synode van het Zuiden die op 21 september a.s. bijeenkomt, in beroep te gaan tegen een besluit van de classis Noord-Brabant/Limburg van 7 juli j.l., waarbij een voorstel van 's-Hertogenbosch om de brs. A. J. den Hooglander c.s. te aanvaarden als de wettige kerkeraad van de Geref. kerk te Breda en hen met wettige credentie als afgevaardigden van de kerk te Breda tot de classis toe te laten, werd verworpen.

De classis Axel heeft in een brief de classis Noord-Brabant/Limburg opgewekt als een zaak van eenvoudige christelijke trouw de onder-tekening van de aangenomen belijdenis der Geref. kerken gestand te doen en zich te houden aan de gemaakte kerkelijke afspraken.

Maranathakerk te Assen. De kerkeraad van Assen besloot de in aanbouw zijnde kerk in het Veeningerland „Maranathakerk” te noemen. Deze naam is nog voorgesteld door wijlen Ds. J. van Bruggen.

THEOLOGISCHE HOGESCHOOL

Propaedeutisch-examen: geslaagd voor het propaedeutisch-examen de heren: H. J. J. Feenstra, Johan Jongkindstraat 53 III, Amsterdam-West; G. E. Geerds, Meidoornlaan 2, Rouveen; J. N. IJkel, Vondellaan 79, Beverwijk.

AGENDUM

van de Conferentie van de Vereniging van Predikanten bij de Gereformeerde Kerken in Nederland te houden op 27 en 28 september 1965 in „Ons Gebouw” te Kampen.

Maandagavond 19.30 uur

1. Opening der conferentie.
2. Causerie van de Weledele Heer W. Meijer te Groningen, over: „De Bijbel in de schilderkunst” (met dia's).
3. Sluiting.

Dinsdagmorgen 10.30 uur

1. Heropening.
2. Notulen van de conferentie 1964.
3. Ingekomen stukken en mededelingen.
4. Verslag van de penningmeester.
5. Aanwijzing van een commissie tot nazien van de boeken van de penningmeester.
6. Verkiezing van een bestuurslid.
Het bestuur stelt voor Ds. D. van Dijk opnieuw als voorzitter der conferentie aan te wijzen.
Een groep van tenminste vijf leden heeft de bevoegdheid een kandidaat aan het bestuursvoorstel toe te voegen.
7. Referaat van Ds. D. K. Wielenga, over: „Moderne vragen inzake Schriftbeginselen ter Schriftverklaring” (de hermeneutiek van de School van R. Bultmann).

Dinsdagmiddag 14.00 uur

8. Bespreking van het referaat.
9. Monitor van Ds. H. Smit.
10. Vaststelling van de volgende conferentie.
11. Rondvraag.
12. Sluiting.

Het bestuur wekt alle leden op de **gehele** conferentie bij te wonen.

Voorstellen over onderwerpen en sprekers voor de volgende conferentie worden gaarne verwacht vóór 28 september aan het adres van de secretaris: Fijnaartpad 19, Rotterdam-23.

Tot ziens in Kampen, zo de Heere wil.

Namens het bestuur,
D. van Dijk, voorzitter.
N. Bruin, secretaris.

BIDSTOND TE KAMPEN

De Gereformeerde Kerk te Kampen (scriba E. Bos, Wilhelminalaan 34, Kampen) is voornemens om D.V. dinsdagavond 28 september a.s. een bidstond te houden voor de Theologische Hogeschool en de nood der kerken.

Zij wekt alle broeders en zusters, die zich geen rust gunnen om de eer voor de Koning der Kerk (zie Jesaja 62 : 6, 7) van harte op met ons de ware rust te zoeken en te vinden in het zich gehoorzaam buigen voor de goede Herder Jezus Christus, die niet toestaat dat Zijn Woord eigenmachtig wordt uitgelegd.

De bidstond zal worden gehouden in de Lemerkerzaal (ingang Broederstr.) aanvang 's avonds acht uur.

NAAR EEN EIGEN TEHUIS

„Nachtgebed van een diaken”

Here Jezus, Gij hebt in wezen aan mijn zorgen opgedragen de zorgen van al de 150 mensen op die 40 adressen van mijn wijk.

En Gij zult verantwoording vragen van wat ik daarvoor doe.

Ik kan zo weinig doen, Here, dat ik bang ben voor de zwaarte van mijn taak. Ik ben bang voor U.

Ik weet, dat ieder van die 150 mensen zijn kruis gekregen heeft.

Tegen die mensen-zelf zegt U: wie zijn kruis niet draagt achter Mij aan, die is Mijns niet waardig.

Maar tegen de omstanders zegt U: wie het kruis van zijn naaste niet helpt dragen, die is Mijns evenmin waardig.

En tegen mij zegt U: help bovendien het kruis dragen van die 150 mensen.

Ik ben bang Here, voor dat ambt. Ik ben bang voor U.

Ik weet, dat het nodig is, hen te helpen dragen, omdat een kruis verpletterend is voor wie het alléén moet torsen. En ook, omdat de mensen U zouden aanrekenen wat zij aan hulp van medemensens derven.

Nu vraagt U van mij, te zorgen dat de 150 kruisen niet verpletterend meer zijn, en dat de mensen U zullen toerekenen wat zij aan hulp van mij wel ontvangen.

Ik ben bang Here, voor dat ambt. Ik ben bang voor U.

Ik ken die 150 kruisen niet eens, want velen houden de vuist op de mond. Zij willen 't nu eenmaal zelf opknappen. Ik kan daar niets aan doen.

Maar diep in hun hart nemen zij het U en Uw Kerk toch wel kwalijk, dat ik geen weet heb van hun kruis. Wat kan ik daar aan doen, Heer? Ik kan de verantwoordelijkheid zó toch niet aan, voor wat Gij van mij eist? Ik ben bang voor U.

Ik ben bang voor U, tenzij dan dat Uzelf mij de trouw geeft, de wijsheid en de liefde, die nodig zijn om mijn ambt te vervullen.

Dan zullen de 150 kruisen inderdaad niet meer verpletterend zijn, omdat de mensen 't niet meer alléén behoeven te dragen.

Ik zal hun trouwe naaste zijn.

Dan zullen de mensen U toerekenen dat zij wezenlijk geholpen worden.

Ik zal hun wijze helper zijn.

Dan zullen de zwijgers merken dat het liefhebbend hart méér verstaat dan met woorden gezegd kan zijn.

Maar als U mij zulk een trouw en wijsheid niet geeft: wilt U dan zelf rechtstreeks ingrijpen daar waar mijn kracht tekort schiet? Dan zullen die 150 mensen niet te lijden hebben onder mijn gebrek aan trouw, mijn tekort aan wijsheid, mijn onmacht tot liefhebben. En zij zullen U toch dankzeggen en loven.
Amen. HAGA

Dit gebed werd overgenomen uit „Het Diakonaat” van januari 1964.

Lees voor „diaken”: wij; voor „kruisen”: kinderen; voor „150”: het werk van de Stichting Kinderbescherming. Het zal U allemaal duidelijk worden.

Het „amen” zal ook Uw amen zijn.

Verantwoording:

„Gecollecteerd op de Vrouwenver. te Blija” f 40,40; „geboorte Rijna Maria” f 25,—; „dank voor de geboortefeliciteit” f 10,—; „van een kind, voor een kind” f 10,—; „dank voor de geboorte onze zoon” f 10,—; „financiële steun van Tjalling Cornelis” f 5,—; zakgeld kinderen en zegelgeld” f 25,—; „voor het lezen van de boeken” f 2,50; 150 stuivers en een rijksdaalder van onze Rika Berghuis f 10,—; „uit blijdschap voor behaald succes, N.N.” f 25,—; „opbrengst van de collecte, gehouden 8-8-1965 tijdens dienst in Kamp van de C.J.O., afd. Enschede, te Ootmarsum” f 60,—.

Verder de giften:

3 van f 2,50; 1 van f 3,50; 7 van f 5,—; 13 van f 10,—; 2 van f 15,—; 3 van f 25,—; 1 van f 30,—; 1 van f 34,75 en 1 van f 250,—.

Over de maand augustus in totaal ontvangen
van kerken f 802,87
van particulieren f 818,65

Collecten en giften kunnen worden overgemaakt op postrekening nr. 52325 t.n.v. „Stichting Gereformeerde Kinderbescherming”, Beatrixlaan 37, Ede.

BETALING ABONNEMENTSGELDEN OPBOUW

Met 1 oktober begint het tweede halfjaar van Opbouw.

Mogen we de lezers die per halfjaar betalen verzoeken hun abonnementsgelden te gireren op postrekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenberg, Zeist, met bijvermelding voor Opbouw. Ten overvloede vermelden we nog even de prijs.

Voor een geheel jaar f 12.—

voor een half jaar f 6.—

Studenten betalen f 8.—

voor een geheel jaar

Buitenland f 15.—

Australië per luchtpost f 40.—

Andere landen per luchtpost f 25.—

Mogen we op Uw medewerking rekenen?
Hartelijk dank!

De administratie

OPBOUW - Hardinxveld-Giessendam

Op initiatief van enkele abonneés is Opbouw gedurende enige maanden in Hardinxveld-Giessendam verspreid. De gemeenteleden die nog niet op ons blad zijn geabonneerd hebben het ter kennismaking ontvangen. Een verblijvend aantal van hen heeft spontaan gereageerd door zich te abonneren.

De gratis toezending wordt nu beëindigd. Degenen die het op prijs stellen Opbouw ook in de toekomst te lezen, kunnen zich als abonneé opgeven bij de secretaris-penningmeester van de persvereniging, van Lynden van Sandenburglaan 16, Utrecht; ook telefonisch onder no 711450, of op bijgevoegde kaart.

Enige kennisgeving

Op vrijdag 24 september a.s. zal D.V.

Ds. I. DE WOLFF

het feit herdenken dat hij 35 jaar geleden in het ambt van Dienaar des Woords werd bevestigd.

Ter herdenking hiervan zal er op vrijdag 24 sept. a.s. des avonds van 7-10 uur gelegenheid zijn Ds. de Wolff en zijn familie met dit heugelijk feit te feliciteren.

De receptie zal worden gehouden in de Congreszaal van de Twentse Schouwburg, Langestraat, Enschede.

Ieder wordt verzocht zo vroeg mogelijk aanwezig te zijn.

Namens de Kerkeraad,
W. Gort, 2e praeses
T. Hilverda, scriba

CHR. Geref. KERK - EINDHOVEN

Zojuist is verschenen:

DE HERE BOUWT JERUZALEM

Historisch overzicht van de verhouding tussen de Chr. Geref. Kerk en de Geref. Kerk (vrijgemaakt) te Eindhoven, in de jaren 1946-1965; met 12 bijlagen.
Omvang 88 pagina's.

Te bestellen door overschrijving of storting van f 2.50 op girorekening 113 84 84 t.n.v. Chr. Geref. Kerk, Eindhoven.

De strijd om het Evangelie in België

Het oogstveld van Vlaanderen is zéér groot.

In vijf provinciën leven bijna zes miljoen Vlamingen, waarvan de overgrote meerderheid Rooms-Katholiek is of helemaal tot geen kerk behoort.

Ook u, Nederlander, gaat dit aan. Om mee te kunnen denken, mee te kunnen leven, mee te kunnen bidden: lees het weekblad

De Kruisbanier

het blad dat strijdt voor het Reformatorisch beginsel in Vlaanderen.

Er is een Nederlandse Girorekening geopend: No. 202511, t.n.v. De Kruisbanier, Amsterdam, waarop U Uw abonnement à f 10.— voor een jaar kunt storten. Doe dit heden, om wille van Vlaanderen, om wille van de historie, maar vooral om wille van de geestelijke nood.

REIKT DE HAND AAN VLAANDERENLAND!